

Aleksandar Filipović

skifi@sezampro.rs

Borilačke veštine kao model kulturnog dijaloga Zapada sa Istokom**Apstrakt:**

Malo je fenomena koji su toliko nadrasli svoje tvorce kao što je slučaj sa pojavom borilačkih veština dalekog istoka među zapadnim kulturama i kulturama koje su pretrpele jak uticaj vesternizacije. Tema, kojom ću se u ovom radu baviti, jeste uloga i mesto borilačkih veština u popularnoj kulturi zapada. U ovakvom kontekstu pokušaću da istražim uticaj borilačkih veština na formiranje novih, i na zapadu nepoznatih predstava, pre svega predstava o konceptu telesnosti, svesti o telu i telesne kulture. Pod pojmom borilačkih veština pre svega mislim na borilačke veštine Japana: karate, judo, kendo i sl.; kao i kineski kung fu i tai-chi-chuan koji se na zapadu pojavljuju od kraja drugog svetskog rata. U okvirima popularne kulture mesto borilačkih veština je, izgrađeno kroz medijsku kulturu, da bi svoj pojedinačni izraz zadobilo putem konzumiranja te kulture, kao i putem građenja životnih stilova, koji su sugerisani preko medija kao što je film i preko kulturnog turizma. Cilj ovog rada sastojace se u apostrofiranju osnovnih crta uticaja fenomena borilačkih veština u savremenom društvu u zemljama zapadne kulturne tradicije.

Ključne reči:

zapad, istok, borilačke veštine, životni stilovi, mediji

Uvod

U dodiru sa degradiranim i potčinjenim istokom veliku pozornost zapadnjaka izazvao je susret sa institucijom borilačkih veština dalekoistočnih naroda. Dok su u devetnaestom i početkom dvadesetog veka ti elementi još predstavljali „egzotiku”, dotle je u eri globalizacije, a naročito sa okončanjem Drugog svetskog rata i konačnim rastankom od kolonijalizma, otpočelo otkrivanje borilačkog umeća azijskih naroda u formi praktikovanja borilačkih veština, koje već vekovima, na tlu Kine i Japana predstavljaju način za individualnu samorealizaciju. Upravo su američki vojnici prvi poklonici karatea na Okinavi i džudoa u Japanu, a same veštine su pretrpele dosta prilagođavanja i transformacije ne bi li se približile Zapadu. Danas na Zapadu vežbanje borilačkih veština ima masovnost koja zavređuje pažnju. Prilagođavajući se zapadnom pritisku, azijske kulture izmenile su mnoge od svojih tradicionalnih koncepata, počev od društvenog uređenja, staleške strukture društva, načina proizvodnje i načina reprodukcije društvenog sistema, temeljno su se izmenili odnosi u društvu i porodici. Borilačko umeće kao deo šireg društvenog korpusa i kao kulturna tvorevina

izmenilo se zajedno sa drugim tekovinama društva. Ta promena je išla sa jedne strane u omasovljavanju borilačkih veština među svojim građanima, koje su do dvadesetog veka bile praktikovane u tajnosti i kao porodična tradicija, sa druge strane masovna obuka iziskivala je izmene u metodima rada i obuke koja se pre toga zasnivala skoro isključivo na dijadnom odnosu učitelja i učenika. Dalja transformacija otpočela je približavanjem već modifikovane i uveliko izmenjene borilačke tradicije zapadnim poklonicima, ne bi li se uklopila u drugačiji kulturni koncept. Period ubrzane vesterinizacije borilačkih veština počinje okončanjem Drugog svetskog rata, sa američkim veteranima koji su u okupiranom Japanu učili karate i džudo. U medijskom prostoru od početka sedamdesetih na Zapadu se prvi put pojavljuju tzv. kung fu filmovi koji na velika vrata uvode i širokoj publici u zapadnim zemljama predstavljaju egzotične veštine kojima raspolazu do tada marginalizovani Kinezi. Tada se najšira publika prvi put, na „velikom platnu“ sreće sa karateom, džudom, kendom, kung fuom, itd. Taj trend je naročito postao vidljiv od trenutka kada se kao junak ovih modernih akcionih filmova pojavio Brus Li. Fizički neuporedivo manji od prosečnog zapadnjaka ali naizgled snažniji, brži, okretniji i veštiji, ovaj omanji Kinez je na velikom ekranu masovnoj publici demonstrirao „snagu borilačkog umeća“ Kine, spašavajući sebe i druge nevolja i poniženja. Upravo Brus Li postaje tako idol mnogim generacijama mladih koji su vežbali u salama širom Amerike i Evrope ne bi li ličili više na njega. U očima Zapada diskriminacija istočnjaka kao tehnološki i intelektualno inferiornih rasa pomerila se u pravcu priznanja potpune superiornosti na telesnom planu, što je kultura telesne prakse borilačkih veština tako oštro pokazala. Borilačke veštine postale su, dakle, način, na koji su istočnjaci prilagođavali Zapad sebi, sredstvo za svojevrsnu „isternizaciju“ zapada.

Od istoka ka zapadu

Kroz prisustvo borilačkih veština na tlu zapadnih kultura (SAD i Evropa), od drugog svetskog rata na ovamo, stvarao se jedan manje-više jedinstven pojmovni okvir koji je u očima njihovih poklonika, a preko masovnih medija i šire publike, formirao sliku o „istoku“. Preko tog okvira mnogi su se prvi put susreli sa pojmovima kao što su vitalna Ki ili Či energija ili dijada JIN-JANG, koji su ušli u opštu upotrebu i postali sastavni deo pojmova, kojima operišu gotovo svi praktičari borilačkih veština. U okvirima popularne kulture mesto borilačkih veština je izgrađeno kroz medijsku reprezentaciju, a svoj pojedinačni izraz zadobilo putem konzumiranja takve slike kao i putem građenja životnih stilova, koji su sugerisani preko medija kao što je film i preko kulturnog turizma, pošto su mnogi poštovaoci borilačkih veština želeli da se na samom izvoru „napiju vode“, putujući u potrazi za izvornom veštinom. Dakle, većina onih, koji su se bavili i još

se bave borilačkim veštinama, ne doživljava ih kao sport i vid zabave (što je posledica prodiranja zapadne u istočnu kulturu), već kao veštinu i način življenja, što predstavlja mnogo širi kulturni kontekst, u koji su onda uključene i razne druge vrste veština i umetnosti. Šta ovo znači i čime sve su borilačke veštine kao svojevrsna institucija obogatile zapadnu kulturu, pokušaćemo da predstavimo na sledećim stranama.

Novi vidovi telesnih iskustava

Ono što nam se čini kao kulturološka znamenitost ili svojevrsno zaveštanje jednog dela istočnih kultura jeste sagledavanje tela bez izvinjenja, ali i bez agresivne sirovosti, kao nečega što niti treba da bude podjarmljeno, pobedeno ili 'oplemenjeno' duhom, niti kao nečega što ima da sruši 'suvu', 'otuđenu' duhovnost kao jaram ili stegu. (Pajin, 1990, 8)

Telo kao deo prirode u pokretu iskazuje sklad koji se filozofski očitava u prirodi. Ono onda uživa u harmoniji pokreta koja se spaja sa sveopštom harmonijom Kosmosa.

Na zapadu borilačke veštine nisu izašle iz domena društvenog i socijalnog konteksta, iako su prenesene u sklopu značenja koji je često sadržao više od društvenog i etičkog značenja. Čovek u njima ostaje u sferi društva, u socijalnom okruženju od koga se mora zaštititi i braniti na što efikasniji i racionalniji način. Iako borilačke veštine u svom fundamentu sadrže i ovu ravan, ona nije uvek primarna, već, može biti samo jedna od funkcija koje se pojavljuju u kompleksu fenomena borilačkih veština. Kroz neprestanu individualnu praksu kultivacija tela postaje „kanal za učenje, manifestaciju, razvoj, ili jačanje kulturnih koncepata i ideja.” (Yu, 2009, 3) Većina azijskih tradicija ne insistira na strogom određenju i razgraničenju između uma i tela.

Ne postoje azijski ekvivalenti za relacione teorije koje su razvijane na Zapadu, uključujući paralelizam (mentalni i telesni oseti se slučajno podudaraju bez prave uzročno-posledične veze), redukcionizma (mentalne senzacije su u stvari telesni događaji ili vice versa), i interakcionizam (telesna stanja i utiču i na njih vrše uticaj mentalna stanja, ili jedno stanje utiče na drugo ali ne i obrnuto). Mnoge azijske kulture ističu duhovno-telesnu integraciju kroz kultivaciju (praksu) pre no što tragaju za konstantama i nepromenjivim unutrašnjim vezama. (Yu, 2009, 3)

Azijske filozofije su problem telesno-duhovnog diskontinuiteta videle pre kao praktičnu disfunkciju, a ne kao filozofski fundamentalan problem koji je nepremostiv. „Ključ pouka azijskih tradicija je potreba da se dostigne (pre nego otkrije) jedinstvo između uma i tela. Telesna kultura je način za postizanje ovog zadatka.” (Yu, 2009, 3) Kroz praksu telesne kultivacije odnos tela i duha se sagledava na jedan bitno drugačiji način, kao *proces* međusobnog unapređenja i oblikovanja, dok je slika telesno-duhovnog

sklopa kako je vidi Zapad statična i hijerarhizovana, pa time i manje slična stvarnosti koja je promenljiva i dinamična. Proširenje pojma telesnosti se možda najjasnije može videti u pomeranju kulturoloških granica za bavljenje sportom i rekreacijom. Istočne borilačke veštine ne poznaju starosnu granicu u svom pristupu telu, stoga su one otvorene za sve uzraste i prilagođene svim dobima.

Veoma je interesantno to što čak i mladim osobama prisustvo sposobnih starijih vežbača izgleda impresivno, jer se u sportu, onako kako je shvaćen na zapadu svrha bavljenja sportom svodi se na krajnji rezultat, koji zavisi od brzine, spremnosti, agilnosti, izdržljivosti, dakle sposobnosti koje nisu vrline poznijih godina. Pomeranje perspektive u percepciji telesnosti odslikava se u promeni stava prema starijim osobama i njihovim sposobnostima za aktivan fizički život.

Definisanje osobenog životnog stila

„Nama je veoma teško da se otrgnemo od čisto tehničkog poimanja ovih veština – tehnika je za nas nešto etički neutralno, nešto što može služiti dobrim ili lošim svrhama.”(Pajin, 1990, 10) Reč je, međutim, o tome da su u tradiciji borilačkih veština upravo ta ne-tehnička načela zapravo neodvojivi deo tehnike, tj. deo jednog nedeljivog režima ukupnog mentalno-somatskog razvoja čoveka kao celine. Šta više, *tačno određena* etička nastrojenost omogućuje napredovanje u praksi, koja spolja gledano nema nikakve veze sa etikom, i obrnuto: određene tehnike (čišćenje tela, dijetalni režimi, meditacija, vežbe disanja, itd.) koje spolja gledano nemaju mnogo veze sa veštinom borenja, omogućuju integraciju i napredak, omogućujući promene ne samo tela već i svesti, kao i čitavog režima života.(Pajin,1990,10) Netehnički deo veštine svoj direktni izvor ima u filozofiji i religijskim konceptima. Integracija ovog segmenta u veštine borenja vremenom je dovela do izmene samih borilačkih veština, utičući direktno i na samu tehniku i način njene primene i shvatanja.

S obzirom da u drugoj polovini XX veka aktivnosti slobodnog vremena i potrošačke navike pojedinci doživljavaju sve više kao suštinu svog društvenog identiteta i za životni stil se može reći da predstavljaju jedno od glavnih polazišta u organizovanju društvenog identiteta.(Čejni, 2003, 143) Okvir životnog stila za poštovaoca borilačkih veština na Zapadu kretao se od pripadnosti nekom klubu ili stilu i organizaciji, izboru literature (knjige, časopisi, TV emisije) koji su sugerisali određene vrste sadržaja koji je vezan za borilačke veštine (od sporta do filozofije), način odevanja u sali za vežbanje (kimona) i određena vrsta etikecije koja u dojo-ima (salama) važi, uređenje prostora za vežbanje (u skladu sa modelom koji je preuzet sa Istoka), i isto tako u načinu ponašanja van sale za vežbanje, kao pokazatelj dubljeg uticaja same veštine na život vežbača. Pitanje životnog stila

pored svog odnosa i povezanosti da medijskom slikom, vezano je usko i za pitanja *vrednosti* koje se pojavljuju kao pokretači upražnjavanja nekog određenog životnog stila. Životni stil, pak sa svoje strane, vezan je za potrošnju i konzumiranje sasvim određene vrste robe koja potrošaču pruža osećaj identiteta i mesta u sopstvenoj subkulturnoj zajednici uklopljenoj u širi prostor masovne kulture. Vrednosti se ne kreiraju već se preuzimaju iz ponuđenog sistema vrednosti. Kako su borilačke veštine svoj put do masovne publike našle preko medija, njihova recepcija vezana je za industriju zabave (npr. Brus Lijevi filmovi i filmovi o samurajima Kurosava) koja je transponovala medijsku sliku borilačkih veština sa velikog ekrana u predstavi o „istoku” odličenu u pojmu 'Budo-a' (ratničkog puta ili načina) u slučaju japanskih borilačkih veština ili 'Tao-a'(Put) u slučaju kineskih veština (Brus Lijeva knjiga u kojoj govori o principima svog stila – Tao of Jeet Kun Do) koja je preko pokretnih slika prenošena publici. U tom smislu analiza vrednosti i predstave koju su nudili filmovi i od nekog trenutka već i masovni sport, pruža ideju o tome šta se rodilo kao rezultat masovne 'isternizacije'. Kako su borilačke veštine šezdesetih i sedamdesetih godina već postale deo popularne kulture Amerike i Evrope, u vidu kulturne robe koja je nudila određeni identitet svojim konzumentima, preostaje da se vidi kakva je uloga *medija* u tom omasovljenju. Sa sigurnošću se može istaći da nijedna od organizacija i klubovi koji su okupljali poklonike i organizovali amaterske šampionate nisu doprineli omasovljenju i pomami za borilačkim veštinama kao što su to učinili filmovi Brus Lija. „Na Zapadu istorija filmova o borilačkim veštinama izgleda veoma jednostavno: nema je pre Brus Lija.”(Bruce, 2008, 248)

Svaka analiza kung fu filmova mora početi sa pionirskom figurom, Brus Lijem, koji je upoznao zapadnu publiku sa kineskim borilačkim veštinama i koji je ponovo ispisao istoriju akcionih filmova kako u Hong Kongu tako i u Sjedinjenim Državama.” (Shu,2003,51)

„Kung fu pomama sedamdesetih je veoma kompleksan i dubok momenat u američkoj kulturnoj istoriji, kada je strani film (filmovi Brus Lija bili su honkonške produkcije) punio blagajne bioskopa kao nikad pre i doprineo izrastanju novog i značajnog žanra u američkoj kinematografiji. (Dasser,2000,39)

„Prezentacija supermenschkih sposobnosti”(Kaminsky, 1982, 138) koje nisu bile montirane u studiju već plod Brus Lijevog borilačkog treninga, izazvale su neverovatnu potražnju za mestima za vežbanje i upražnjavanja ovakve vrste telesne kulture. U Americi su već dvadesetak godina postojali klubovi koji su praktikovali japanske borilačke veštine. Pojavom Brus Lija interesovanje za kinesko borilačko umeće naglo je dobilo svoju publiku, iako je kineska manjina živela u na američkom tlu skoro dvesta godina. Filmovi koje je Brus Li snimio trajno su izmenili i proširili perspektivu

borilačkih veština. Prvi put je masovna publika videla na velikom platnu „nešto” od nasleđa azijskih kultura, što je započelo lavinu interesovanja. Iako je reč 'brend' novijeg porekla, ona se može adekvatno aplikovati na pojavu Brus Lija u medijskom prostoru i reći da je on na jedan jedinstven način brendirao borilačke veštine. Svojim prisustvom na filmu Brus Li je doneo „ukus” Istoka, pokazao kako je to biti zaista „čvrst momak”, stvorivši armiju poklonika njegovog lika. „Iako će se retko ko u ovoj eri identifikovati toliko snažno s likovima i interakcijama iz kakvog romana da taj svet pobrka sa svetom svoje svakodnevice, postoji verovatnoća da se ovo dogodi mešanjem životne realnosti i medijske realnosti filma i televizije.”(Lorimer, 1998, 307) Identifikacija sa likom Brus Lija prerasla je u planetarni fenomen, koji još uvek traje (u Mostaru 2005. godine podignuta je skulptura Brus Liju, bez nekog posebnog povoda ili objašnjenja!).

U našoj zemlji tek u novije vreme istočnjačke borilačke veštine i sportske veštine postaju popularne i prihvaćene, osobito među mladima. ... Karate savez Jugoslavije ima preko 100 000 učlanjenih sportista. ... O karateu i drugim sportovima napisane su u nas mnogobrojne knjige. O kung fu-u one su krajnje retke ili ih uopšte nema. Kung fu je do nas stigao – preko filmskog ekrana. Baš kao i u drugim zemljama gde je kung fu zainteresovao mnoge, posebno mlade, tako je i nama ova veština postala bliža zahvaljujući njenom najvećem majstoru – Brus Liju. (Eks,1978,7)

Šta je to u liku Brus Lija što je pokrenulo toliku lavinu interesovanja i masovnu histeriju za borilačkim veštinama, koje kao što smo rekli, nisu bile sasvim nepoznate na Zapadu? Analizirajući njegovu pojavu važno je imati u vidu činjenicu da on na jedinstven način predstavlja spoj Zapada i Istoka. Rođen u San Francisku, odrastao u kolonijalnom Hong Kongu, rano se pojavio kao glumac na filmu („Dečak Čeng”).(Eks, 1978, 10) Rano je takođe počeo i da se bavi borilačkim veštinama (Win Chun Kung Fu) kod inače veoma čuvenog honkonškog majstora Ip Mana.(Bruce, 2008, 19) Preselivši se u Ameriku studirao je zapadnu filozofiju i držao časove kung fua. Ipak, njegovi časovi su se znatno razlikovali od tradicionalnog treninga pošto je Brus stalno modifikovao i prilagođavao tehnike, inovirajući ih su skaladu sa zapadnim boksom, rvanjem, karateom i slobodnom borbom. Njegov sopstveni stil nazvao je Jeet Kun Do i on je predstavljao mešavinu raznih tehnika i sistema, najviše pod uticajem kung fu-a.

Da bi razumeo Džit Kun Do, čovek mora odbaciti sve ideale, šablone, stilove; zapravo, trebalo bi da odbaci čak i koncepte onoga što je idealno ili nije idealno u Džit Kun Dou. (Brus,2009,13)

Prva zapažena uloga u američkoj seriji „Zeleni stršljen” bila je lik Ke-itoa, pomoćnika Zelenog stršljena, koji je za razliku od glavnog glumca na

snimanju pokazao do tad neverovatne akrobatske sposobnosti, kad je američka publika prvi put videla nešto kung fu akcije. (Bruce, 2008, 95) Glavna zvezda serije bio je zapravo Keito (Brus Li), no serija nije bila uspešna i nakon dvadeset četiri epizode dalje snimanje je zaustavljeno. Period u kome je Brus Li živeo i radio u Americi bio je sociološki veoma delikatan period. Kasnih šezdesetih i početkom sedamdesetih pokreti za građanska prava crnaca, vijetnamski rat, Martin Luter King, dominiraju društvenim prostorom Amerike.

Šezdesetih, postojao je socijalni pokret protiv rasizma, i protiv državne politike koja ga je sprovodila, što je pomoglo konstituisanju danjašnjeg multikulturalnog društva. Li je na mnogo načina produkt ovakvog liberalnog multikulturalizma: Američka televizija (Zeleni Stršljen 1966-1967) degradirala ga je u ulogu Azijata koji je politički podoban u stanju Amerike koja je u sredini hladnog rata. (Prashad, 2003, 56)

Azijsko-američki pokret zajedno sa pokretom za ljudska prava i prava manjina, borili su se za njih, naročito u učionicama škola i fakulteta.

Li je postao prvi majstor borilačkih veština *sifu* koji će obučavati neazijate, belce (Čak Noris i Roman Polanski) i crnce (Karem Abdul Džabar), i sve Azijate takođe. (Prashad, 2003, 55)

Sedam generacija ugnjetavanja legitimnog rasizma i ugladene beličke rasističke ljubavnosti je ostavilo današnje Azijo-Amerikance u stanju samo-prezira, samoodbacivanja, i dezintegracije. ... Dobar ili loš, stereotip koji vlada o Azijatima (muškarcima) jeste da oni nisu muškarci (u zapadnim kategorijama maskuliniteta). Što je još gore, Azijo-Amerikanac je prezren zbog svoje ženstvenosti, lišen svih tradicionalnih muških kvaliteta, originalnosti, smelosti, fizičke hrabrosti i kreativnosti. (Chin, 1974, xxi-xlvi)

Upravo u ovakvom jednom trenutku je pojava Brus Lija i njegove „Kung Fu tragedije”, doprinela redefinisaju ne samo uloge emigranata u šou biznisu, već i pogleda na Azijate i njihovu fizičku predstavu u medijima i javnosti uopšte.

Li je imao isti impuls ka redefinisaju azijskog i azijsko-američkog maskuliniteta i razvijao je svoje sopstveno telo kao „mesto” nacionalizacije i remaskulinizacije u svojim filmovima. Drugim rečima, Li je pokušao ... da pobege od 'azijskog mekog tela' kakvo je predstavljeno u američkoj popularnoj kulturi i da remaskulinizuje azijsko muško telo kao čvrsto, agresivno i takmičarski nastrojeno. (Shu, 2003, 53)

Inače u tradicionalnim borilačkim veštinama Kine, pa i Japana, iako je postojala tradicija vežbanja sa raznim pomagalicama i sredstvima za razvoj snage, akcentat ipak nije bio na morfološkim karakteristikama tela (nagla-

šeno razvijen muskulinitet, izražene mišićne grupe – tzv. „bildovano telo”), već na funkcionalnim karakteristikama kao što je brzina pokreta, funkcionalna snaga, okretnost, gipkost.

Na Zapadu budo (ratnički put) generalno se pojavljuje kao: 1) Visoko komercijalizovana scena u oblasti fizičke kulture; 2) Kao elemenat New Age pokreta; 3) Kao romantičarska idealizacija (Istoka).’’(Cynarski,2005,14) Šta više mnogi autori (Cynarski, Hoff) ističu da se u zapadnoj vizuri gubi specifičan vrednosni sistem borilačkih veština, koje se kao poseban vid edukacije ne vežbaju u cilju samokultivacije kroz „dugotrajan naporni trening, upornost i ponekad žrtvovanje. (Cynarski,2005,14)

Mesto prakse *per se*, borilačke veštine one se pojavljuju kao sredstvo za ostvarenje određenih materijalnih i društvenih težnji, koje nemaju mnogo veze sa samokultivacijom. Uopšte svaka vrsta napora koja za rezultat nema „novac, seks i uspeh’’ ostaje strana popularnoj kulturi zapada.(Hoff, 1999, 70-74)

Zbog toga određeni krugovi u okvirima borilačkih veština decidirano odbacuju (sve više) sportska takmičenja – u ime vrednosti ’’duhovnog puta’’, ili učenja pravih vrednosti borbe i načina samoodbrane. (Cynarski,2005,14)

Sa aspekta modernog vremena, karate se (po mnogima) danas, jedino, može tretirati kao sport. Transformacijom karatea u sportsku disciplinu, kvalitetno je izmenjena suština i izvorna efikasnost ove borilačke veštine, i sa tim je nepovratno izgubljen ’’duh’’ karatea. (Jovanović,1992,13)

I dok je literatura koja prati ulazak borilačkih veština u kulturu Zapada na svom početku bila izrazito praktički orijentisana, skoncentrisana isključivo na sadržaje koji opisuju tehničke aspekte veštine, sa vrlo malo istorijskih i kulturnih referenci, nastojeći da približi veštinu u formi sporta, dotle je kasnija literatura ostavljala više prostora za ne tehničke i kulturne aspekte, otvarajući vrata za proširenje konteksta u kome se borilačke veštine javljaju na tlu matičnih kultura.

Onaj ko vežba karate mora da shvati aun i Yin i Yang. On shvata, na primer, odnos između ruke koja vodi tehniku i ruke koja se povlači. Nadamo se da će se uočiti pozitivna strana tog odnosa, kako Yin postaje Yang i Yang Yin. (Nishiyama,1988,24)

U mnogim se zemljama širom sveta često vraćaju pitanju ‘šta je zen’. Često (na to) odgovaramo da je zen karate i da je karate zen. (Oyama,1988,31)

1. Prvo očisti svoj um.
2. Kultiviši snagu istrajnosti osnaženjem tela i prevazilazi teškoće koje se javljaju u toku vežbanja.

3. Dojo(sala za vežbanje) je mesto gde se usavršava hrabrost i izgrađuje superiorna ljudska priroda putem ekstaze užitka u teškom radu. To je sveto mesto na kome se usavršava ljudski duh. (Nagamine,1988,59)

Mnogi poklonici preduzeli su svoja mala istraživanja i putujući po Dalekom istoku sami su se upoznali sa kulturama Kine i Japana. Ovakva vrsta kulturnog turizma doprinela je prenošenju i jasnijem profilisanju životnog stila koji se možda najbolje ogleda u načinima na koji su uređene sale i prostor za vežbanje u gradovima Zapada, po ugledu na japanske zen vrtove i sale koje možete sresti na istoku. Zadržana je specifična vrsta etikecije koja se koristi na Istoku (u japanskoj verziji učitelj je oslovljavan sa Sensei, u kineskoj sa Sifu). Pre ulaska u salu svaki učenik i učitelj moraju uputiti ritualni naklon izražavajući poštovanje.

Kratak period ćutanja koji je upražnjavao u nekim školama pre i posle samog fizičkog dela treninga, neki američki sociolozi su pogrešno identifikovali kao meditacija i težnju za prosvetljenjem. Određene gestovi, ceremonije i etikecija u dojo-u (doslovno prevedeno kao „mesto puta” - sala za vežbanje) samo dodatno su doprineli stvaranju atmosfere nekakve stare tradicije. (Cynarski,2005,15)

Knjige koje su se pojavile od osamdesetih ne teže samo da prikažu tehničke i biomehaničke principe izvođenja tehnike, već se smelije upuštaju u objašnjavanje istorijskih i kulturnih činjenica i njihovog uticaja na razvoj borilačkih veština, poklanjajući značajnu pažnju religijskom i filozofskom segmentu (Rid&Kraučer, *The Way of the Warrior: The Paradox of the Martial Arts*, 1991)¹ Ovaj proces jedne dublje interiorizacije koncepta borilačkih veština, lako se može dovesti u vezu sa sličnim primerima dalekoistočnih uticaja na popularnu kulturu, pre svega oličenu u već pomenutom New Age pokretu. Zbog isticanja istočnjačkih filozofija i njihovog uticaja na zapadnu kulturu, New Age je naročito išao na ruku tradicionalno nastrojenim prezentacijama veštine, okupljajući veliki broj ljudi oko krilatice kao npr. „Aikido – put ljubavi” itd.(Uešiba,2002) „Zapadnjaci su svom evropskom i severnoameričkom obrazovanju dodali učenje koje su pokupili od duhovnih vođa, šamana, iscelitelja koje su sreli na Istoku, u Africi, u Meksiku itd.”(Lakroa, 2001, 66) Izvori New Age-a kao što su istočnjačka filozofija, religija, meditacija, telesne tehnike i joga, alternativna medicina pokazale su se u očima zapadnog čoveka dosta bliskim onome što je bi se moglo okarakterisati kao ”duh veštine”, tj. ovi sadržaji su prepoznati i priznati kao logičan korak u nadgradnji jedne čisto fizičke prakse. Ono što je poštovaocima borilačkih veština doprinelo lakšu asimilaciju istočnjačke filozofije jeste upravo praksa, koja ako se složimo da

¹ Pomenutu knjigu pratila je serija dokumentarnih filmova: *Way of warrior - Samuray*, *Way of warrior - Karate*, *Way of warrior – Kung fu*, itd.

intristično sadrži sve elemente koje smo u prethodnom poglavlju nabrojali i opisali kao ‘‘upisane’’ u samu tehniku, olakšava prepoznavanje datih elemenata i njihovo lakše usvajanje.

Um i telo su jedno i neodvojivo u orijentalnoj filozofiji. ... Budo nije samo učenje tehnike, već usavršavanje ličnosti kroz proces otvaranja uma i duha za više nivoa. Ovo postignuće kroz iskustvo *shugyo* (Životnog treninga – treninga koji traje ceo život) je Budo (staza borilačkih veština). To je vrsta prosvetljenja. Sve to je u čovekovom telu. Prava umetnost je razviti telo kroz dugu i tešku praksu, ne kroz puko razumevanje ideja. (Sasaki,2008,vol.4,49)

Ista klima koja je donela upliv ovih nezapadnih kulturnih tekovina, doprinela je da se produbi i proširi pogled na borilačke veštine, te da se one vremenom vide kao deo jednog šireg društvenog konteksta istočnih kultura, omogućavajući da se na mala vrata uvede zen budizam, taoizam kao i koncepti istočnjačke medicine (Či/Ki energije, polarne Jin/Jang sile, itd.) obogaćujući kulturni prostor pomenutim sadržajima. Značajni istraživači istočnih kultura, kao naprimer Alen Wats (Put zena), nisu propustili da u svojim delima naglase povezanost filozofije i religije, i uopšte načina mišljenja sa tradicijom borilačkih veština. Jedan ovakav odnos omogućio je da borilačke veštine udružene sa slikom koju su masovni mediji stvarali o njima vode stvaranju jednog određenog životnog stila kod njihovih poklonika. Veza sa životnim stilom ostvarena je pre svega na taj način što se prisutnost raznih motiva u masovnim medijima (filmovi, knjige, časopisi) koji su povezivani sa borilačkim veštinama, lako prepoznaje kao roba koja može da bude prodana i za kojom postoji veoma izražena potražnja. Preko članstva u nekom klubu, posedovanja specifične vrste odeće (*kimona*) i opreme (mačevi, drveni i pravi) koja je potrebna da se vežba neka veština, uređenja prostora u kome se vežba, putovanja na seminare koji su često održavani u udaljenim gradovima, stvorena je predstava o posebnoj vrsti identiteta koji poštovaoci borilačkih veština treba da imaju i koji podrazumeva ne samo šta se radi u slobodno vreme i prilikom vežbanja, već se tu pojavljuje i odećena vrsta literature, meditacija, higijenski režimi ishrane (vegetarijanstvo, npr.), alternativni oblici medicine (akupunktura, reiki), uopšte jedan nov stil života.

Životni stilovi predstavljaju ustaljene načine kombinovanja određenih aspekata svakodnevnog života i društvenih i simboličkih vrednosti; ali ovo takođe znači da oni predstavljaju načine poigravanja identitetom.(Čejni,2003,60)

Kao i svaka subkultura u celokupnom korpusu popularne kulture, vežbači i poštovaoci borilačkih veština brzo su stekli svoje medije kroz koje su se obrazovali i koji su postali nezamenljiv izvor informacija i sredstava. Naslovi koji se pojavljuju u specijalizovanim časopisima govore na koji

način borilačke veštine postaju deo jednog sasvim određenog stila života: „Training for body, mind and spirit” [Black Belt, 2007, vol. 9, 68]; „Philosophy/Karate way” (Black Belt, 2007, vol. 12, 64); „Avantura duha – putopis iz budističkog samostana” (BudoInternacional, 2003, 11, 64); „Vegetarijanstvo: da ili ne” (BudoInternacional, 2003, 11, 56). Pomenuti časopisi, emisije, knjige eksploatišu elemente istočnih kultura jasno se profilisući prema ogromnoj publici koja spremno upija i konzumira sve što joj se nađe na putu od zen filozofije do fitnes i bodibilding opreme. Stanje na tržištu je takvo da teži zadovoljenu širokih zahteva publike, te su emisije i sadržaji u novinama i časopisa uglavnom kolažnog tipa krećući se od izveštaja o sportskim događajima, reklama za energetske suplemente i dodatke ishrani, preko članaka i kolažnih emisija o tradicionalnim mestima borilačkih veština (Šaolin Hram, Wu Dang hram, Okinava), njihovoj istoriji i filozofiji, do preporuka o higijenskim i nutricionističkim navikama i ishrani. Od 1993. manastir Šaolin u Kini je otvoren i za podučavanje stranih studenata. Praktičari i vežbači mogu ostati od mesec do godinu dana, pod manastirskim režimom života i vežbanja, uz molitvu, post i meditaciju, uz plaćanje ekonomskih cena koje se kreću od 570\$ za mesec dana do 4900\$ za godinu. (dostupno na sajtu: <http://www.shaolins.com/>)

Pojava *kulturnog* i *sportskog turizma* takođe je jedno od obeležja životnog stila vežbača borilačkih veština. Pod kulturnim turizmom pre svega se misli na posete dalekoistočnim zemljama u potrazi za što izvornijim učiteljima i što manje vesternizovanim sistemima borbe koji su predmet interesovanja tradicionalno orijentisanih poštovalaca. Kod sportskog turizma svako međunarodno takmičenje privlači ogroman broj ekipa, trenera i prateće delegacije, koji putuju po svetskim šampionatima i kupovima čiji broj se uvećava iz godine u godinu. Turističke organizacije imaju specijalne turističke ponude koje se odnose na klubove i njihove aranžmane.

Od Zapada ka Istoku

Vesternizacija borilačkih veština, u smislu usvajanja određenih kulturnih koncepata koji su poreklom sa zapada, tekla je neprekidno sa izlaskom borilačkih veština iz svojih kulturnih granica. Okvirno se može reći da je do najznačajnije promene došlo usvajanjem koncepta sporta kao najpribližnijeg modela fizičke kulture pod kojim su se borilačke veštine istoka, mogle izvesti na zapad i prezentovati zapadnim poklonicima. Susrevši se sa tehnološki naprednijim osvajačem, Kina i Japan najpre su se morali sami upustiti u redefinisavanje sopstvene vizije sveta, koja je pretrpela značajne promene, ne bi li ove zemlje krenule u korak sa industrijski razvijenim svetom. U tom svetlu, pogled na borilačke veštine je takođe pretrpeo značajne promene u svojoj društvenoj ulozi u kulturama svog porekla. U svom tekstu „Moderne borilačke veštine: Susret kineskih borilačkih veština sa zapadnim sportom” Chunlei Lu, ističe tri pravca diferencijacije

kineskih borilačkih veština od 1900. godine pod pritiskom dominacije zapadnog kulturnog koncepta sporta. Takozvane *fitness* borilačke veštine (Wu Shu), nastavile su da se vežbaju javno u školama i služile su pre svega održanju zdravlja, moralnoj edukaciji, rehabilitaciji, samorazvoju i rekreaciji. (Lu, 2008, vol. 4, 38) *Borbene* borilačke veštine vežbale su se i dalje u zatvorenim zajednicama monaha (budističkih i taoističkih) služeći u cilju samorazvoja i samoodbrane. Na kraju kao treća kategorija koja se samostalno izdvaja *atletsko* praktikovanje borilačkih veština od strane posvećenih atleta sadržalo je oba elementa, *borbeni* i *fitness* aspekt. (Lu, 2008, vol. 4, 38) Prema Luu, upravo će ovaj treći aspekt borilačkih veština biti glavni momenat u kasnijoj promociji kineskih borilačkih veština, zbog toga što je on modelovan prema zapadnom viđenju sporta i gimnastike u kontekstu zapadne dominacije kulturnim prostorom ovog dela sveta, i kao takve sasvim prijemčive za svetsku ekspanziju. (Na Olimpijadi u Pekingu 2008. napravljena je prezentacija Wu Shu-a, u nastojanju da se svrsta u porodicu olimpijskih sportova). (BudoInternacional, 2008, br. 35, 11) Razvojem borilačkih veština u dvadesetom veku u Kini, isto kao i u Japanu, javila se dilema to tome da li borilačke veštine, kao deo nacionalnog kulturnog nasleđa, trebaju da se modernizuju i transformišu u skladu sa celokupnim promenama u društvu. Zagovornici teze o modernizaciji ističu priliku da se kroz prezentaciju borilačkog umeća kao dela kulture može steći prilika za povratak ponosa i digniteta, revitalizacije samopouzdanja ovih dugo poniženih naroda. (Lu, 2008, vol. 4, 38) Sa druge strane, Lu ističe da su glasovi protiv navodili esencijalne razlike između zapadne i istočnih kultura kao razlog za odbacivanje transformacije borilačkih veština u pravcu sporta. Te esencijalne razlike ogledale su se u pristupu samoj disciplini, borilačke veštine imaju za cilj samorazvoj (kroz sleđenje Puta/Taoa), i samokultivaciju u postizanju vrline (Ren), kao i razvoja etičkih pogleda, zdravlja i veštine samoodbrane.

Borilačke veštine nikad nisu imale za cilj prikazivanje pred publikom, ili zadovoljenja kriterijuma suđenja ili pobede nad protivnikom u takmičenju. Ogromna većina majstora u budističkim i taoističkim manastirima, čak i u sekularnom društvu, nikad ne bi ni razmišljala o nastupanju na takmičenju za neku medalju na Olimpijadi. (Lu, 2008, vol. 4, 38)

Iako su ove suprotstavljene opcije dugo bile izjednačene, od šezdesetih godina naovamo izgleda da su propagatori modernizacije i pozapadnjenja ipak odneli prevagu. Primer Japana i njegove promocije džudoa na olimpijadi u Tokiju 1964. i Južne Koreje sa tekvondoom 1988. jasno govori o tome. U tom pogledu Kina od kulturne revolucije pedesetih godina dvadesetog veka, usvaja komplekse sportskih disciplina preko komunističkog modela bivšeg SSSR-a i Istočne Nemačke, u kome sport služi pre svega kao mesto na kome se pokazuje dominacija komunističke ideologije kad

kapitalizmom. Borilačke veštine se menjaju u skladu sa tim modelom tražeći nove šampione koji će juriti za olimpijskom krilaticom *više, brže, jače*. Rezultat toga je da danas mnoge postojeće discipline kineskih borilačkih veština imaju više sličnosti sa gimnastikom nego sa tradicionalnom borilačkom praksom. (Lu, 2008, vol. 4, 39) Mentalni i duhovni aspekt skoro je potpuno isključen.

Godine 1950. Komisija za sport i kulturu NR Kine uzela je Jang formu tajdičuana kao osnov terapijske veštine za zaštitu zdravlja i lečenje rznih bolesti. Od velike Jang forme tajdičuana napravljene su forme od 24, 48 i 88 pozicija. (Topolšek, 1995, 31-32)

U Japanu od Meidi reforme 1868. karate, džudo, đū-đucu, kendo, itd. doživeli su sličnu sudbinu. Borilačke veštine su u dvadesetom veku u potpunosti usvojile sportsku metodiku i praksu upražnjavajući se posvuda prvenstveno kao vid borilačkih sportova.

Čovek koji je odgovoran za sistematizaciju karatea kakvog mi poznajemo danas zvao se Funakoši Gičin. On je rođen u Šuriu, na Okinavi 1869, i kada je imao samo jedanest godina počeo je da uči karate pod nadzorom dva veoma poznata karate eksperta tog vremena. Vremenom je i sam postao veoma cenjen karate ekspert. Njegova je zasluga to što je postao prvi čovek koji je predstavio karate Japanu, kada je 1917. prikazana prva javna prezentacija i opet 1922. kad je karate postao deo fizičkog vaspitanja koje je sponzoriralo ministarstvo obrazovanja. Ova veština se brzo proširila Japanom, i Funakoši je putovao širom zemlje držeći predavanja i demonstracije. Najveći univerziteti su ga pozivali da im pomogne da oforme karate timove i hiljade ljudi je učilo karate pod njegovim vođstvom. Kako je karate postajao sve popularniji u Japanu, mnogi drugi eksperti sa Okinave i iz Kine počeli su da podučavaju (javno). U isto vreme, drevno narodno japansko gologuko borenje *đū-đucu* i *kendo* (mačevanje) pošeli su naširoko da se podučavaju, i moderni sportovi koji su uvoženi sa Zapada vrlo brzo postali su veoma popularni. Vrlo brzo karate je poprimio mnoge elemente jednih i drugih (drevnih oblika borenja i sporta), čime je postavljena osnova za ono što će biti savremeni japanski karate. (Nishiyama, 1960, 16)

Dakle, borilačke veštine Istoka, od trenutka kad postaju deo kulturne razmene sa Zapadom već su obeležene pečatom vesternizacije i približene konceptu sporta. Prvi karate šampionat u Japanu održan je 1957. odmah po smrti gore pomenutog „oca“ savremenog karatea Funakoši Gičina, koji je sam bio veliki protivnik takmičenja. (Simić, 2005, 276)

Komercijalizacija i institucionalizacija fenomena borilačkih veština dovele su do razvoja novih industrija (zabave, proizvodnje opreme, turizma), stvorivši širok sistem pružanja logističke pomoći savezima i klubovima, gde su pod okriljem stvaranja što boljih uslova za rad i vežbanje, rasle kompanije (Kwon, Adidas) i udruženja, savezi i organizacije, čiji je glavni cilj svakako bio profit i sa njim u vezi društveni položaj. Instruktori

su otvorili vrata svojih sala i najmlađima, u nastojanju da steknu što širu populaciju vežbača koja je donosila izuzetan profit. Sve to je zahtevalo izmene kako metodike i treninga, tako i samih tehnika, što je još jedan od razloga zbog koga se težilo smanjenju uticaja japanskih i kineskih majstora, naročito u Americi. To je dovelo do jačanja tradicionalnih aspiracija kod pojedinih majstora, u nastojanju da borilačke veštine vrate u okvire iz kojih su izašli. Stvorene su mnoge organizacije koje su sve više propagirale tradicionalne *vrednosti* borilačkih veština. Čuveni majstor Hidetaka Nišijama 1974. nakon razlaza sa Japanskom karate asocijacijom, glavnim stožerom karatea u Japanu, osniva u Americi ITKF (Internacionalnu tradicionalnu karate federaciju) težeći da reafirmiše vrednosti Budo-a nasuprot sportskom karateu. (Jovanović, 1992, 36) Od tada borba između tradicionalnih vrednosti borilačkih veština i njihove savremene sportske verzije obeležavaće prostor u kome će se kretati svi vežbači bilo da veštinu praktikuju na Zapadu ili Istoku.

Kao još jedan važan aspekt vesternizacije, mogao bi se istaći pojava eksperata za borilačke veštine koji isključivo žive od njihove prezentacije i popularizacije, putujući i držeći seminare koji su za njih prilično ekonomski isplativi. . Seminari postaju način da se za kratko vreme i intenzivnom obukom (10 do 15 dana) steknu osnove koje su dalje kroz svakodnevni trening razvijane, do sledećeg gostovanja nekog majstora ili seminarara.² Japanski instruktori, na taj način, usvojili su zapadne modele manipulacije određenom vrstom „kulturnog kapitala” [Burdije], koji se pojavljuje kao roba u tržišnoj utakmici, videvši u takvoj prezentaciji svojih nacionalnih veština veliku ličnu ekonomsku korist. Mnogi od velikih majstora su se od pedesetih trajno nastanili u Americi i Evropi: Nishiyama – Los Angeles, Okazaki – New York, Kaze – Pariz; mnogi drugi će osnovati svoje lične međunarodne federacije i saveze – Kanazava SKKI; Masutacu Ojama – KKKO, koji će brojiti po više stotina hiljada vežbača širom sveta. (Simić, 2005)

Američki doživljaj borilačkih veština i dalje je pod jakim uticajem industrije zabave, tako da je američko razumevanje i adaptacija borilačkih veština i dalje pod jakim uticajem lokalnih urbanih mitova, ideologija i drugih kulturnih osobenosti američke popularne kulture.

Tri mita o ratnicima ukorenjena u masovnu kulturu Amerike: 1) Šejn (film “Šejn”); 2) Rog (film „Smrtonosno oružje”- uloga koju tumači Mel Gibson kao poznavalac karatea³); 3) Niko (film „Iznad zakona”/Stiven Sigal aikido maj-

² U Jugoslaviji prvi karate seminar održan je 1962. pod vodstvom Sensei T.Murakamija. Kasnije vođenje seminarara preuzeli su od 1968. Sensei T.Kaze a od osamdesetih naši instruktori I.Jorga, R.Mudrić, itd.[Jorga,1998,:165]

³ Autorovo pojašnjenje

stor/). Šta imaju zajedničko? Heroj kažnjava zločince. Sve ovo gradi specifičnu sliku koju borilačke veštine imaju kod praktičara u Americi. (Cynarski,2005,15)

Pojava feminističkog karatea, specijalizovanih škola orijentisanih ka etničkim manjinama jesu još neke od specifičnosti transformacije borilačkih veština koje svojom specifičnom američkom vrstom ideološke fleksibilnosti sve više odstupaju od tradicionalnih vrednosti, transformišući se u pravcu komercijalizacije. (Donohue, 1990, vol. 85, 55-63) Dalja transformacija borilačkih veština dovela je do vaskrsavanja davno zaboravljenog fenomena u zapadnoj kulturi, savremene verzije gladijatorskih borbi kakve imamo danas: UFC (Ultimate Fight Championship), MMA (Mix Martial Arts), Pride, Pankracion, Vale Tudo, itd. koji predstavljaju krajnji produkt stilske hibridizacije, mešanja i profesionalizacije borilačkih veština na Zapadu. (opširnije u časopisima: Black Belt, BudoInternacional, Knock Out Internacional) Ove krvave borbe sa minimumom zaštitne opreme i pravila, stvorene su kako bi simulirale realnu borbu i pružile publici šansu da vidi koja je od veština bolja i koji je borac čvršći. Za desetak godina svog postojanja ove gladijatorske borbe su postale pravi svetski fenomen i velika industrija, ali i simbol transformacije borilačkih veština u savremenom društvu. Kao takve, borilačke veštine su jedan od glavnih vidova zabave sudeći po televizijskim prenosima širom sveta i količini novca koji figurira u ugovorima plaćenih boraca.

U sportskim spektaklima kapitalistička modernizacija ponovo se mogla iskusiti kao avantura. Lepota i spretnost, snaga i izdržljivost sportista, fascinantna brzina, ... izrabljivanje tela i materijala privlačili su mase gledalaca koji su plaćali. (Maze,2008,63).

Mnoge borilačke veštine postavši olimpijske discipline, ušle su u red visoko profitabilnih sportskih grana, lagano pokušavajući da istisnu instruktore iz zemalja njihovog porekla. Evropski i američki instruktore sve više se osamostaljuju i preuzimaju inicijativu, modifikujući i same veštine po uzoru na druge srodne sportske grane.

Enormni porast popularnosti karatea u poslednjih desetak godina, duguje zahvalnost svom sportskom aspektu, ... cilj prema uvrštavanju karatea u olimpijske sportove, jer samo olimpijski sportovi u većini zemalja uvažavaju finansijsku potporu. Dakle olimpijski karate bit će ključ koji će doprineti jačanju i društvenom priznanju karatea na cjelome planetu (Espinosa,2007; BudoInternacional, 20, 6)⁴

Zaključak

⁴ Antono Espinosa – predsednik svetske karate federacije

Čini se da borilačke veštine jesu predstavljaju jedan skladan primer stapanja zapadne sa nekom drugom kulturnom tradicijom, načinom mišljenja i življenja i kao nijedan drugi primer predstavljaju jedan od retkih vremenski savremenih uticaja Istoka na Zapad. Taj utica je naročito vidljiv u proširenju prostora koji telo ima u svesti čoveka sa naših kulturnih meridijana. U diskursu o telu u zapadnim društvima, sem teorijskog okvira koji je prisutan u literaturi, postoji takođe i jedan opšti, svakodnevni diskurs koji se vodi u popularnim medijima (televizija, časopisi, filmovi, internet). Savremeni čovek je opsednut telom, medijski prostor je zasićen mladim preplanulim telima, a pitanje posedovanja takvog izgleda prenosi se sa prirodnih datosti na pitanje vlastitog izbora sugerisanog agresivnim reklamnim kampanjama. Potrošačka kultura je okvir u kome se savremeni čovek kreće, birajući vrednosti koje mu se nude, ne stvarajući ih. Postulat lepog, zdravog tela, u hedonistički orijentisanoj kulturi okrenutoj materijalnim dobrima, uživanju, trenutnom zadovoljenju želja, ukazuje nedvosmisleno na „preokret ove kulture prema centralnim egzistencijalnim pitanjima: životu i smrti.” (Đorđević, 2009, 169) Dok su religiozni uticaji u savremenom društvu još uvek bili jaki, problem spasenja je bio skoncentrisan isključivo na koncept duše u dihotomiji ljudskog bića, odnosu duša/telo. U savremenoj kulturi dolazi do spajanja unutrašnjeg i spoljašnjeg tela, duše i fizičkog aspekta, tj. duša na neki način postaje materijalna, što dovodi do paničnog straha od smrti. Održanje večite mladosti postaje jedini put ka besmrtnosti. Potrošačko društvo stvara sliku sveta kao mesta za lagodan život, slobodu u kojoj je moguće birati ne samo stil života, već i sudbinu, a ovakva ideologija starenje, bolesti i smrt predstavlja kao pitanja vlastitog izbora.

Još jednu važnu dimenziju telesnog diskursa u savremenom društvu predstavlja sport koji, da ga opišemo fukoovskim okvirima, predstavlja jedan novi „sekularni asketizam”. (Đulijanoti, 2008, 163) Sportska pedagogija klasifikuje i distribuira telo na osnovu biomedicinskih diskursa, koji fizičke karakteristike povezuju sa sportskim sklonostima, što na primer, rezultira rasističke pretpostavke koje forsiraju mušku dominaciju, onemogućavajući devojkama da se bave kontaktnim sportovima, a crnačku decu isključuju iz vodenih sportova. (Đulijanoti, 2008, 163) Homogenost veličine tela postaje vidljiva u sportu; treneri i medicinsko osoblje mogu da isključe izražajna i nejednako razvijena tela na račun disciplinovanih i snažnih tela koja su pouzdana. Profesionalni sportisti izdvajaju se u modernim sportskim klubovima na „arhipelag nalik zatvorski” (Đulijanoti, 2008, 161), gde se vežba, ishrana i odmor strogo kontrolišu. Telo se, takođe, pojavljuje i kao sredstvo kojim se trguje, tj. profesionalni sportisti se uključuju u razmenu i trgovinu koja se odigrava između klubova i organizacija, a u kojoj on sami nad svojim telom nemaju skoro nikakvu kontrolu, kada se jednom potpiše ugovor.

Poređenje položaja tela u zapadnoj i istočnoj tradiciji može pomoći da se vide jasne razlike u odnosu čoveka i njegovog tela i prirode sa kojom stoji u neposrednom odnosu. Doživljaj prirode prelomljen kroz prizmu nauke još uvek ističe čovekov dignitet u odnosu spram okoline u kojoj živi. U tom smislu biblijsko shvatanje čovekovog položaja aktuelizovano je kroz aktivistički i nasilan odnos spram prirode. „Radajte se i množite se, i napunite zemlju, i vladajte njom, i budite gospodari od riba morskih i od ptica nebeskih i od svega zverinja što se miče po zemlji.”(Knjiga Postanja, 1, 27:2) Zapad, dakle, prirodu doživljava kao mesto ispoljavanja svoje moći i vlasti, u kreiranju vlastitih ciljeva spram sopstvene imaginacije, što je dovelo do ekoloških katastrofa i globalne zagađenosti na svim delovima zemaljske kugle gde je beli čovek doneo svoju kulturu, izazvavši nesklad. Sa druge strane u jednoj od poznatih budističkih sutri (*Mettā Sutta*, *Sutta Nipāta*) možemo pročitati: „Upravo poput majke koja vlastitim životom zakriljuje od nedaća svoga sina, svoje jedino dete – takve tvoje neka budu misli koje prigrljuju sve što živi.”(Devidé, 2007, 197) Suprotstavljanje prirodi i jedna posebna vrsta nezadovoljstva položajem koji čovek ima u njoj oličena je i u još jednom stihu iz Starog zaveta: „Sa znojem lica svojega ješćeš hljeb, dokle se ne vratiš, u zemlju od koje si uzet”.(Knjiga Postanja, 3, 19,:3) Na Istoku čovek obrađivanje zemlje i rad na njoj ne doživljava kao njeno pokoravanje i prisiljavanje prirode da radi za njega, te plodovi prirode nisu Božji dar za trud koji je uloženi, već dar same Prirode, koji je odnegovan zajednički uz pomoć Sunca, kiše, zemlje isto kao i dete svojih roditelja. „Jedan zapadnjak koji je razumio Japan (J.Kirkup) zapisao je kako mu je grupa japanskih radnika, nakon što je dovršila neke popravke u njegovoj kući, poslala buket cvijeća i pjesmu:

Ovog smo vrućeg ljetnog dana
pod gostoljubivim krovom
s veseljem radili. (Devidé,2007,197)

Borilačke veštine, kako smo pokazali ranije, jesu deo prirode i njenog sklada i čovek je u njenim okvirima doživljavao kao jednak svemu što postoji, slobodan da oponaša majmuna, tigra ili ždrala. Umeće borbe podignuto je na nivo umetnosti – savršenstvo pokreta, savršenstvo celine. Kao takva umetnost bilo ona kaligrafija ili pisanje stihova ili mačevanje ima ulogu „da pomaže u spašavanju ljudi od poluživota, time što pomaže da vide kako slobodno i kreativno može biti ljudsko doživljavanje.”(Devidé, 2007, 198) Telo kao mesto kultivacije duha je nešto posve novo za Zapad, gde se sam put razvoja uzima za cilj (Put – DO - TAO), koji je tako postavljen u beskonačnosti, ne u nekom konkretnom cilju.

Za borilačke veštine sa svom svojom pratećom „infrastrukurom” koju u medijima na Zapadu imaju, doprinose na jedan specifičan način proširenju percepcije vlastite telesnosti. To proširenje se može videti kako kroz

samu praksu u kojoj se mentalistički i telesni elementi preklapaju daleko više nego u sportskim granama, tako i u pažnji koja se u medijima (knjigama i časopisima) poklanja duhovnim aspektima veštine skoro isto kao i telesnim, tj. tehničkim. Korišćenje sad već uobičajene terminologije koja vuče svoje korene iz kulturnih koncepata Istoka (Jin i Jang, Ći energija), među vežbačima širom sveta doprinelo je proširenju pogleda na „prostor“ tela koji nije više samo fizički, već pored mentalnog obuhvata i energetski element. Težnja da se ovi tradicionalni elementi očuvaju i prenesu dalje, vodi mnoštvo pobornika na put ka „izvorima“ znanja, gde se pored tehničkog usvajaju i drugačiji kulturni koncepti. Ćovek se u očima nekog ko je praktičar borilačkih veština, ne vidi više kao strogo podeljen na dva različita i hijerarahizovana dela, od kojih je telo to koje predstavlja objekat u tom odnosu. Da bi se napredovalo u borilačkim veštinama, neophodno je da se podjednako razvijaju svi segmenti bića, preplićući se na nesagledive načine. Iskustvo tela koje se kroz pokret susreće sa svojim unutrašnjim bićem, izgleda kao put ka jednoj novoj vrsti duhovnosti koja ne isključuje materijalni deo postojanja, koji iako je prolazan nije manje vredan.

Proširenje područja usavršavanja ličnosti sa jednog strogo intelektualnog i profesionalnog, na jedan širi mentalno-somatski plan razvija biće Ćoveka na načine koji su bili potpuno strani zapadnom kulturnom modelu, strogo dualizovanom. „Ideja usavršavanja vezuje se danas sve više za jedan određen i specijalizovan cilj. Duh se tako stavlja u isti kalup sa nekom tehničkom preokupacijom, u tom smislu govori se i o „profesionalnom usavršavanju.“ (Dolo, 2000, 56)

Borilačke veštine nude jedno novo upoznavanje sa sopstvenim telom u stanjima koja su van uobičajenih životnih iskustava. Istočna filozofija i medicina na drugačiji način opisuju iskustva tela, što se ogleda i u borilačkim veštinama. Unutrašnji doživljaj bavljenja nekom od njih svaki pojedinac opisuje na jedinstven način. Osveščivanje tela koje se javlja u borilačkim veštinama posve je drugačije od sportskih disciplina uobičajenih na prostorima zapadne kulture. Pre svega je mentalni aspekt taj koji svaki poštovalac borilačkih veština ističe kao najinteresantniji i drugačiji. Postojanje tog mentalnog aspekta u jednoj fizičkoj disciplini ukazuje na postojanje sasvim specifične vrste fizičkog vežbanja koja nudi drugačije perspektive odnosa duha i tela.

Literatura:

Bruce, Thomas. 2008. *Bruce Lee – Fighting spirit*. London

- Chin, Frank. 1974. Introduction: *Fifty Years of our Whole Voice*. An anthropology of Asian American writers. Washington
- Cynarski, Wojciech and Sieber, Lothar and Litwiniuk, Aartur. 2005. *Perception, understanding and adaptation of Asian martial arts in West: a sociological analysis*, Archives of Budo, vol. 1.: 13-18
- Cynarski, Wojciech and Obodynski, Kazimierz. 2007. *Sociology of Far Eastern martial arts – problems and perspectives*, Archives of Budo, vol. 3. :49-53
- Čejni, Devid. 2003. *Životni stilovi*. Clio. Beograd
- Davidé, Vladimir. 2007. *Japan*. Školska knjiga, Zagreb
- Desser, David. 2000. *The Kung Fu Craze: Hong Kong Cinema's First American Reception*. Cambridge
- Dolo, Luj. 2000. *Individualna i masovna kultura*. Clio. Beograd
- Donohue, John. 1990. *Training Halls of the Japanese Martial Tradition: A Symbolic Analysis of Budo Dojo in New York*, Antropos vol.85:55-63
- Dorđević, Jelena. 2009. *Postkultura – Uvod u studije culture*. Clio. Beograd
- Dulijanoti, Ričard. 2008. *Sport – kritička sociologija*. Clio. Beograd
- Hoff, F. 1990. *Budo – Quo vadis?*, DAO. Magasin fernöstlicher Lebenskunst Sonderheft. v.92 :70-74
- Jovanović, Srećko. 1992. *Karate 1 – teorijska polazišta*. Fakultet Sporta i fizičkog vaspitanja. Beograd
- Kaminsky, Stuart. 1982. *Kung Fu as Ghetto Myth – movies as artifacts: Cultural critiques of Popular Film*. Chichago
- Lu, Chunlei. 2008. *Modern Wushu: When Chinese martial arts meet Western sports*. Archives of Budo. vol.4: 37-39
- Lorimer, Rolend. 1998. *Masovne komunikacije*. Clio. Beograd
- Maze, Kaspar. 2008. *Bezgranična zabava – uspon masovne kulture 1850 – 1970*. Sl.Galsnik. Beograd
- Nišijama, Hidetaka. 1988. *Suštinski (osnovni) principi karatea*. u zborniku *Karate*. (ur.) Vladislav Gigov.; 23-28. Beograd
- Nishiyama, Hidetaka. 1960. *Karate – The art of "Empty-hand" Fighting*. Tuttle Publ. Boston
- Nakayama, Masatoshi. 1966. *Dynamic Karate*. Kodansha Publ. Tokyo
- Nagamine, Sošin. 1988. *Misli za usavršavanje Karate-doa*. u zborniku *Karate*. (ur.) Vladislav Gigov.; 55-59. Beograd
- Oyama, Masutacu. 1988. *Odnos Zena i Karatea*. u zborniku *Karate*. (ur.) Vladislav Gigov.; 30-38. Beograd
- Pajin, Dušan. 1990. *Kultura tela i kulture istoka*. u *Kultura tela i borbene veštine* (ur.) Pajin Dušan i Gaspari Mirko, Dečije Novine. Gornji Milanovac
- Pantić, Danijela. 2008. *Psihologija reklame: Kako da i kažem da me kupiš*. Zbornik fakulteta dramskih umetnosti 13-14. Beograd

- Prashad, Vijay. 2003. *Bruce Lee and Anti-imperialism of Kung Fu: A Polycultural Adventure*. Durham: Duke University Press
- Rid, Hauard i Kraučer, Majkl. 2007. *Put ratnika – paradoks borilačkih veština*. Esoterija. Beograd
- Sasaki, Taketo. 2008. *Budo (the marial arts) as Japanes culture*. Fukushima university. *Archives of Budo*. vol.4.:46-49
- Simić, Nenad. 2005. *Karate-do – veliko japansko pesničenje*. Autorsko izdanje. Beograd
- Shu, Yuan. 2003. *From Bruce Lee to Jackie Chan*. EBSCO Publishing
- Stari Zavet*. (prevod) Daničić, Đura. 1984. Beograd
- Topolšek, Mario. 1995. *Tajđićuan*. Nota, Knjaževac
- Uešiba, Morihej. 2001. *Aikido – put ljubavi*. Kokoro. Beograd
- Yu, Shuenn-Der. 2009. *Bodily Cultivation as a Mode of Learning*. Taiwan Journal of Anthropology 7 (2):3-12

Izvori:

Popularni magazini posvećeni borilačkim veštinama:

- Black Belt. 2007. vol.12
- Black Belt. 2007. vol.9
- Budo Internacional. 2003. br.5
- Budo Internacional. 2003. br.8
- Budo Internacional. 2003. br.11
- Budo Internacional. 2007. br.20
- Budo Internacional. 2008. br.35
- Eks. 1978. Bruce Lee
- Karate plus. br. 1. Beograd. god. 2004

sajtovi:

<http://www.shaolins.com/>

Aleksandar Filipović

Martial arts as a model of cultural dialogue between the West and the East

There are very few phenomena that have managed to outgrow their creators the way martial arts of the Far East have done it among the Western cultures and the cultures that have undergone a strong process of westernization. The subject that I will address in this paper is the role and the place that martial arts take in Western popular culture. In this context I will attempt to explore the influence that martial arts had on forming new ideas, unfamiliar to the West, mainly ideas about body concept, body awareness and physical culture. I am primarily using the term martial arts to refer to the martial arts of Japan: karate, judo, kendo etc., as well as to the Chinese kung fu and t'ai chi ch'uan which have emerged in the West after the end of World War II. In terms of popular culture the place of martial arts was built through media culture and it gained its individual interpretation through consumption of that culture, as well as through forming life styles that were suggested in media such as film and through cultural tourism. The purpose of this paper is to stress the basic features of the influence that martial arts phenomenon has in Western cultural tradition.

Key words: the West, the East, martial arts, life styles, media